

K tvorbě konečného návrhu zákona o terciárním vzdělávání

Martin Černožorský

Legislativnímu procesu by prospělo, kdyby se každá vysoká škola vyjádřila, kterou z následujících eventualit vypracování návrhu zákona o terciárním vzdělávání nebo jakou další eventualitu upřednostňuje a co pro její uskutečnění dělá:

1. Vypracování návrhu pod gescí vlády.
2. Vypracování návrhu v akademické obci a jeho předložení vládou nebo skupinou poslanců.
3. Vypracování návrhu
 - (1) pod gescí vlády,
 - (2) vypracování návrhu/návrhů v akademické obci
 - (2a) péčí vedení vrcholných akademických institucí,
 - (2b) aktivitou ve složkách akademické obce, popřípadě jejich sdružením (některé vysoké školy, fakulty, ústavy Akademie věd, katedry, senáty, jednotlivci).

Vláda předloží návrh, který vznikne dohodou autorských subjektů všech návrhů.

4. Nevznikne-li postupem podle eventuality 3 jediný návrh, zachovají se autorské subjekty podle vlastního uvážení.

Komentář:

Je řada vysokých škol, které by měly být schopny i zcela samostatně vypracovat návrh paragrafovaného znění zákona. Necítí-li se však žádná z nich toho schopna, resp. není-li ochotna ani samostatně ani s jinou vysokou školou nebo s ústavu Akademie věd tak učinit, mohou se vysoké školy na vypracování návrhu podílet leda v postavení nikoli se spolurozhodujícím, ale jen s vágním připomínkovým hlasem, který řídicí orgán vezme nebo nevezme v úvahu podle vlastního rozhodnutí, včetně autonomie, jejíž povahu a míru sám určí. Je nejen na vedení školy, ale i na akademickém senátu a samozřejmě na celé akademické obci, aby si ujasnily, chtějí-li svou školu v takovém postavení z vlastního rozhodnutí mít. A sami nejvyšší představitelé akademické obce jako celek – rektoré, předsedové senátů – by se neměli spokojovat s tím, že jen někteří z nich, v některých klíčových situacích bezmála jako jediní, vystupují s věcnou otevřeností, a neměli by čekat, že se iniciativy chopí některé dostatečně schopné a ochotné složky jejich akademických obcí.

Míra prospěšnosti či škodlivosti jednotlivých postupů se jeví za současné situace (konec ledna 2009) různě. Návrh podle eventuality 1 by byl, ovšem jen v případě odborné bezchybnosti a prokazatelně obecné prospěšnosti, vítán jistě velkou většinou jak v odborné i laické veřejnosti, tak u zákonodárců. Avšak samozřejmostí by měla být jednoznačně eventualita 3 nebo eventualita jí podobná. V analogii s tak často vzpomínaným Masarykovým výrokem „Máme-li mít jednu fungující českou univerzitu, musíme mít univerzity dvě“ je proč považovat za správné, že

máme-li mít fungující zákon o terciárním vzdělávání, je užitečné mít návrhy nejméně dva.

K některým důsledkům uvažovaných legislativních změn

Jiří Zlatuška

Legislativní změny vytvářejí explicitně nebo implicitně soutěžní prostředí ve výzkumu i v terciárním vzdělávání (se všemi důsledky vyplývajícími z obecných zásad soutěžního práva). Tato skutečnost je ve sporu s konstrukcí členství v institucích typu Rady vlády pro výzkum a vývoj nebo Rady terciárního vzdělávání na principu delegace "zástupců" skupin institucí. Tyto instituce budou v soutěžním prostředí v řadě aspektů v konkurenčním postavení. Výstupem v takovém případě nebude formulace abstraktního společného zájmu, ale může se zde projevit prosazování partikulárních zájmů konkrétních institucí nebo zájmových skupin.

System hodnocení výzkumu a institucionální vykazování výsledků vytváří v ČR prostředí, které předpokládá, že vědecké výsledky vznikají výhradně v režimu zaměstnaneckého díla, nikoli autorského díla výzkumníka samotného. Dočasná hostování pracovníků na zahraničních institucích nebo meziinstitucionální mobilita vytváří prostor pro nejednoznačnou interpretaci nebo nekorektní nebo věcně nesprávné postupy.

Kvalita akademických institucí ve světě zásadně a určujícím způsobem souvisí s jejich stupněm autonomie. Model

producent (studentů, výzkumných nebo vývojových poznatků) → spotřebitel (podnikatelské subjekty s vlastními zájmy)

začlenění do vládních návrhů je vzhledem k podřízení akademických institucí vnějšímu zájmovému prostředí velmi problematický. Akademická obec selhává, pokud těmito tendencím účinně neoponuje. Příkladem problematických postupů je záměr začlenit zástupce podnikatelských subjektů coby „odběratelů“ produktu vzdělávání do správních rad vysokých škol, která odpovídá privilegovanému postavení konkrétních subjektů z trhu práce na ovlivňování vzdělávací činnosti (s faktickým cílem snižovat náklady na zapracování v těchto institucích a posilování svého postavení vůči jiným subjektům v tržním prostředí). Takové záměry jsou v rozporu s fundamentálními principy pěstování svobody výzkumu i výuky v akademických institucích, ale fakticky směřují k deformaci tržního prostředí.

Myšlenky k akademické svobodě a k tvorbě zákona

Libor Pátý

Chci vyjádřit jen dvě myšlenky, které pokládám za důležité. První z nich se týká největší slabiny materiálu o terciárním vzdělávání. Tím, že se vysoké školy a jejich rozhodování propojí s mimouniverzitními subjekty, poruší se princip akademické svobody univerzit. Tento princip byl a měl by i do budoucna být základním existenčním předpokladem univerzit a zárukou jejich rozvoje ve prospěch jak vědy, tak vzdělanosti dalších generací.

Druhá se týká v referátu uvedených tří způsobů předkládání zákona. Domnívám se, že nejsprávnější a k nejlepšímu znění zákona vedoucí je způsob třetí, tj. projednání v jednotlivých odborných skupinách akademické obce a následné sjednocení jejich stanovisek. První způsob, tj. vládní návrh, jistě povede k rychlému prosazení stanovisek vlády, který však bude nezbytně odlišný od stanoviska akademické obce. Třetí způsob má velké riziko v tom, že vláda bude prosazovat svou vůli a bude proto zneužívat rozmanitých názorů odborníků, manipulovat s nimi s konečným výsledkem, že je odmítne.

Poznámky k hodnocení výzkumu a k BKTV

Zdeněk Jirák

1. Rozdělení financí dle výkonnosti funguje v části Fyzikálního ústavu AV ČR (pracoviště Cukrovarnická) asi 10 let bez námitek. Mezi obory to bude obtížnější – záleží na „radě moudrých“, která bude například v hodnocení publikací diferencovat časopisy – požadovat zástupce do takové „rady“.
2. Nemohu hodnotit otázky financování v BKTV. V kapitolách „Cílový stav“, „Výzkum a vývoj“ mi text připadá velice racionální a „pokrokový“. Uvítal bych podrobnější diskusi k těmto tématům.

Rada jako reprezentant vědecké obce

Jan Fischer

V diskusi zazněly návrhy, jejichž cílem je zajistit efektivní a spravedlivé využití prostředků sloužících k podpoře vědeckého výzkumu i k výchově mladé vědecké generace.

Chci upozornit, že nejdůležitější nutnou podmínkou účinného využívání těchto prostředků je fungující informační kontakt mezi vědeckou obcí na jedné a politickými představiteli na druhé straně. Kontakt musí mít ovšem vysokou vědeckou úroveň. K splnění této podmínky je zapotřebí,

1. aby kontakt zajišťovala Rada jmenovaná vědeckou obcí z řad vědecky aktivních odborníků vysoké úrovně a morálních kvalit;
2. aby se Rada skládala z vědců (ne z politiků) a počet jejích členů nebyl velký;
3. aby výroky Rady závazně a objektivně reprezentovaly názory a potřeby vědecké obce;
4. aby Rada měla naprostou důvěru jak celé vědecké obce, tak vládních kruhů;
5. aby se kontakt vědecké obce s vládními činiteli uskutečňoval jen přes tuto Radu;
6. aby představitelé různých oborů a institucí (univerzit, technických univerzit, ústavů Akademie věd atd.) a zejména členové Rady usilovali o vypracování jednotných stanovisek, která by pak mohli prezentovat jako závazné mínění všech, již bez dohadování a vzájemného osočování, na poradách s vládními činiteli.

Doporučení výboru poradců by nebylo pro vládu závazné, ale rozhodne-li se vláda jinak, než doporučili odborní poradci, měl by to premiér nebo oborový ministr vysvětlit a zdůvodnit.